

БІЛЯ ЗАБУТОЇ МОГИЛИ

У Злазному на цвинтарі, з південно-східного боку від церкви, можна побачити скромну могилу. Колись на ній був пам'ятник — чорний скорботний хрест. І кожен міг прочитати, хто й коли знайшов тут вічний спочинок. Але роки, та ще й лихі людські руки, зробили все, щоб знищити ту пам'ять.

На жаль, роки та життєві клопоти стерли і з моєї пам'яті ім'я того, хто тут похований. Силкуюсь пригадати і не можу, хоч добре пам'ятаю молоде відкрите обличчя, вдумливі очі, спокійну врівноважену манеру розмовляти — з повагою до старого й молодого. Бачив його зблизька принаймні двічі. Перший раз десь у тридцять восьмому, коли мені ще не виповнилось і десяти, а він повернувся з Берези Картузької. На короткий час, бо потім його знов арештували польські власті. А я дивувався: як можна таких порядних людей тримати у в'язниці.

Другий раз — уже мертвого. Було це навесні 1940 року.

Одного погожого ранку мене розбудили постріли. Стріляли десь близько і я, з дитячої цікавості, помчав на вулицю. Виліз на сусідній паркан і побачив, як ніші та кіші військові снують по городу і подвір'ю і щось чи когось шукають. Недалеко від паркану на

лися з цілими сім'ями.

А він не мав зброї, не убив нікого. Читав заборонені (спочатку польською, а потім більшовицькою владою) книжки, співав українських народних пісень, переконував селян, що Україна може бути такою ж державою, як Польща, Угорщина чи Франція. Тільки багатшою і щасливішою. А його за це вбили. Убили на очах батька й матері. Бо, очевидно, мали такий наказ. То хіба не тут засівались оті грона гніву, зерна жорстокості? Чи можна було взагалі в ті часи мріяти про якісь парламентські методи боротьби за незалежну Україну? Кажуть, між вовками жити — по-вовчому й вити. Жорстокість може породити тільки жорстокість, злов одне лиш ало. Не виправдовуючи, тим більше не ідеалізуючи, слід об'єктивно сказати правду про ОУН, без узагальнень, про кожну конкретну дію конкретних її членів. Зрозуміло, огульне виправдання, як і осуд, не дадуть реальної картини.

Цілком ймовірно нерозтрачена енергія загиблих борців не зникає даремно, бо її не можна знищити. Десь там, у космічних просторах, вона нагромаджується невидимим інтелектуальним агустком, щоб потім повернутися на Землю і з новою силою піднести боротьбу на вищий, гуманістичний етап. І може, згодом

зеленому моріжку лежав він, а на грудях, на білій полотняній сорочці з дрібними синіми гудзиками — кривава ще пульсуюча пляма. Вона й досі перед очима. Батько, мати і молодший брат рвуться до нього, але військові відштовхують.

Потім вбивці відпочивали: валялись на траві біля сільради, ведучи між собою розмови і щедро пересипаючи чи не кожне речення добірною російською лайкою. Тож нам, хлопчачкам, завжди охочим спостерігати за військовими, стало дуже незручно і ми відійшли подалі.

Так, він боровся за незалежність України. Порізаному судять тепер про таких, як цей юнак: патріотифанатики, терористи, екстремісти... Не довіряли нікому, народ підозрювали у зраді, ОУН, УПА, бандерівці, мельниківці, бульбівці та інші борці за самостійність України, із спільною кінцевою метою та різними шляхами її досягнення, як і звичайні вбивці-бандити, скопом віднесені комуністичною пропагандою до одного табору — буржуазних націоналістів, а отже, ворогів народу. Бо таке узагальнення давало можливість наче віхтем затулити рот кожному, хто волів би промовити святі слова «незалежна Україна». Такий підхід нерідко давав підстави називати оунівцями звичайних грабіжників-убивць, садистів, які знищували сусіда, бо колись з ним не поладили. А щоб не було свідків, то розираляли

тому сучасні патріоти ведуть такі зважені цивілізовані змагання за ті ж ідеали.

Дуже хорошу справу робила районна газета, друкуючи прізвиська наших земляків, котрі загинули на фронтах Великої Вітчизняної війни. То чи не варто скласти й опублікувати мартиролог тих борців за вільну Україну, які віддали своє життя за святе діло? Бо як би там не було, попри усі помилки й недоладності проводу, рядові бійці свідомо йшли на смерть за Україну, за її волю, за народ, як самі співали. Гадаю, відповідні матеріали знайдуться в архівах. Та й немало ще є живих свідків тих подій.

Отже, маю надію, що старожилі Злазного без труднощів згадають ім'я та прізвище свого молодого односельчанина, хоч минуло відтоді більш як півстоліття. Не сумніваюся, що й в інших селах є такі забуті могилки.

Сподіваюсь на відгук у людських душах і на конкретні дії щодо вшанування пам'яті полеглих борців у час загального примирення та зміцнення єдності в період розбудови незалежної Української держави. І, мабуть, про це слід потурбуватись не лише учнівським пошуковим загонам і товариству «Просвіта», а й місцевій владі.

М. ШАМРАЙ.

ветеран праці, житель м. Костополя.